

Kielimanuaali kaksikielisille kunnille

Kunta on kielellisen jaotuksen perusyksikkö. Kunnat ovat joko yksi- tai kaksikielisiä. Valtioneuvoston asetuksella säädetään joka kymmenes vuosi virallisen tilaston perusteella, mitkä kunnat ovat kaksikielisiä ja mikä on näiden kuntien enemmistön kieli sekä mitkä kunnat ovat suomen- tai ruotsinkielisiä yksikielisiä kuntia. Kunta on kaksikielinen, jos kunnassa on sekä suomen- että ruotsinkielisiä asukkaita ja vähemmistö on vähintään kahdeksan prosenttia asukkaista tai vähintään 3 000 asukasta. Kaksikielinen kunta muuttuu yksikieliseksi, jos vähemmistö on alle 3 000 asukasta ja sen osuus on laskenut alle kuuden prosentin. Kunta voi kielilain (6.6.2003/423) mukaan vapaaehtoisesti hakea kaksikielisen kunnan asemaa. Vapaaehtoisesti kaksikielinen kunta on veloitettu noudattamaan kielilain kaksikielisiä kuntia koskevia säännöksiä.

Seuraavat säännökset koskevat kaksikielisiä kuntia (pykälät viittaavat kielilakiin, ellei toisin mainita):

1. PALVELUT

Asiakaspalvelu, yleistä

- Kaksikielisessä kunnassa on oltava saatavilla palveluja sekä suomen ja ruotsin kielellä yhtäläisin perustein. Kunnan tulee sekä palvelussaan että muussa toiminnassaan osoittaa yleisölle käyttävänsä molempia kieliä. Sen tulee yhteydenotossaan yksityishenkilöihin ja oikeushenkilöihin käyttää näiden omaa kieltä, jos tämä on tiedossa tai kohtuudella selvitettävissä tai vaihtoehtoisesti sekä suomea että ruotsia (23 §).
- Asiakas ratkaisee, millä kielellä häntä tulee palvella (10 §).
- Palvelujen yhtäläisellä järjestämisellä ei tarkoiteta, että palvelut olisi järjestettävä samassa toimipisteessä ja kaikkialla yhtä laajasti. Eri palvelu- ja toimipisteissä voidaan palvella eri kielellä. Mikäli toimipisteen palvelua käyttävät vain toiseen kieliryhmään kuuluvat, palvelua tässä toimipisteessä voi antaa pääosin vain toisella kielellä.

Sivistys ja kulttuuri

- Sekä yksi-, että kaksikieliset kunnat ovat velvollisia järjestämään esi- ja perusopetusta asukkailleen heidän äidinkielellään. Jos kunnassa ei ole toisella kotimaisella kielellä opetusta antavaa koulua/esiopetuspaikkaa, kunta voi ostaa opetuspalvelut toiselta kunnalta tai yksityiseltä opetuksen järjestäjältä. Kunta on velvollinen huomioimaan eri kieliryhmien aamu- ja iltapäivätoiminnan tarpeet. (Perusopetuslaki (1288/1999) 4 § ja (628/1998) 48 b §)
- Sekä yksi- että kaksikielisten kuntien on huolehdittava siitä, että lasten päivähoitoa annetaan lapsen äidinkielellä eli suomen, ruotsin tai saamen kielellä (laki lasten päivähoitosta (875/1981) 11.2 §).
- Kaksikielisissä kunnissa kummankin kieliryhmän kirjasto- ja tietopalveluihin liittyvät tarpeet on huomioitava yhtäläisin perustein (kirjastolaki (904/1998) 3 §).

Sosiaali- ja terveydenhuolto

- Kaksikielisen kunnan on järjestettävä terveydenhuollon palvelunsa suomen ja ruotsin kielellä siten, että asiakas ja potilas saavat palvelut valitsemallaan kielellä. Yksikieliset kunnat ovat velvollisia järjestämään terveydenhuoltopalveluja ainoastaan kunnan kielellä. (terveydenhuoltolaki (1326/2010) 6 §)
- Kaikki kunnat ovat velvollisia noudattamaan lakia potilaan asemasta ja oikeuksista (785/1992), jonka mukaan potilaan äidinkieli on otettava huomioon mahdollisuuksien mukaan. Potilaan ja asiakkaan oikeudesta käyttää suomen tai ruotsin kieltä, tulla kuuluksi ja saada toimituskirjansa suomen tai ruotsin kielellä sekä hänen oikeudestaan tulkkaukseen näitä kieliä viranomaisissa käytettäessä säädetään kielilain (423/2003) 10, 18 ja 20 §:ssä. Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/200) toteaa 4§, että asiakkaan äidinkieli on otettava huomioon sosiaalihuoltoa toteutettaessa. Tämän lisäksi asiakaslaki viittaa sosiaalihuoltolakiin (430/2003), joka 4 §:ssä toteaa, että kielellinen tausta on huomioitava sosiaalihuoltoa toteutettaessa.

Yhdyskunta, tekniikka ja ympäristö

Kaksikielisen kunnan on turvattava palvelu ja tiedotus molemmilla kielillä. Tämä on erityisen tärkeää yhdyskunnan, tekniikan ja ympäristön alalla (vesihuolto- ja jätehuoltopalvelut, rakennusluvut, ympäristö- ja maa-ainesluvut), joiden osalta kuntalaisilla ei ole mahdollisuutta ostaa palveluja muualta.

Kilvet ja kulutushyödykkeet

- Kaksikielisessä kunnassa kunnan asettamien kilpien, liikennemerkkien ja muiden yleisölle suunnattujen vastaavien opasteiden tekstien on oltava suomen- ja ruotsinkielisiä, jollei kansainvälisen käytännön mukaisesti käytetä pelkästään vierasta kieltä tai jos kyseessä ei ole yksikielinen toimintayksikkö (33 §).
 - Jos kunnasta tulee kaksikielinen kuntajaon muutosten seurauksena, sen tulee noudattaa seuraavia määräyksiä:
 - Kunnan aiemmin yksikielisellä alueella sallitaan edelleen yksikielisten kadun- ja tiennimien kilpien käyttö.
 - Viranomaisten muut kilvet ja opasteet on muutettava kaksikielisiksi viimeistään kahden vuoden kuluttua kuntajaon muutoksen voimaantulosta lukien. Tieliikennelainsäädännössä tarkoitettujen liikennemerkkien ja ohjauslaitteiden tekstit on muutettava kaksikielisiksi viimeistään viiden vuoden kuluttua kuntajaon muutoksen voimaantulosta lukien.
- Kulutushyödykkeestä annettavat tiedot (tuotteen nimi, tuoteseloste, käyttöohje tai varoitus) on kaksikielisessä kunnassa oltava sekä suomeksi että ruotsiksi (34 §).

Kunnalliset yhtiöt, ostopalvelut

- Kuntien liikelaitoksia sekä sellaisen palvelua tuottavan yhtiön, jossa yhdellä tai useammalla kaksikielisellä kunnalla on määräämisvalta, on annettava palvelua ja tiedotettava suomeksi ja ruotsiksi toiminnan laadun edellyttämässä laajuudessa ja tavalla, jota kokonaisuutena arvioiden ei voida pitää yhtiön kannalta kohtuuttomana. Lisäksi liikelaitosten ja yhtiöiden on noudatettava, mitä niiden harjoittamassa toiminnassa annettavasta kielellisestä palvelusta erikseen säädetään. (24 §)
- Kielelliset oikeudet tulee ottaa huomioon myös järjestettäessä kunnan palveluja ostopalvelusopimuksin. Jos kunta ostaa julkisia palveluja yksityiseltä yritykseltä, sen on varmistettava, että asiakkaat saavat heille kuuluvan kielellisen palvelun. Jos julkinen hallintotehtävä on lailla tai lain nojalla säädetty yksityiselle, sitä koskee sen hoitaessa tätä tehtävää, mitä kielilaissa säädetään viranomaisesta. (25 §)

2. HALLINTO

Sisäinen organisointi

Kaksikielisen kunnan hallintosäännössä annetaan tarpeelliset määräykset siitä, miten kunnassa annetaan palvelut samanlaisin perustein eri kieliryhmiin kuuluville asukkaille (kuntalaki 50.2 §). Kantaa on syytä ottaa esimerkiksi seuraaviin kysymyksiin:

- Miten kunnassa huomioidaan, että suomi ja ruotsi ovat Suomen kansalliskielet?
- Miten täyttyy kunkin kansalaisen oikeus omassa asiassaan käyttää omaa kieltään asioitaessa viranomaisten kanssa?
- Miten varmistetaan, että kansalainen saa toimitus- ja muut asiakirjat omalla kielellään?
- Miten huolehditaan suomen- ja ruotsinkielisen väestön mahdollisuuksista saada palvelua omalla kielellään yhtäläisin perustein?
- Miten kunnan suomen- ja ruotsinkielisen väestön sivistyksellisistä ja yhteiskunnallisista tarpeista huolehditaan yhtäläisin perustein?

Katso Kuntaliiton hallintosääntömalli: <http://www.kunnat.net/fi/tietopankit/uutisia/2016/Sivut/2016-06-09-hallintosaantomalli.aspx>

Viranhaltijoiden ja henkilöstön kielitaito

Virkaa täytettäessä ja muuhun palvelussuhteeseen otettaessa on varmistauduttava siitä, että palvelukseen otettavalla on työtehtävien edellyttämä kielitaito (Laki julkisyhteisöjen henkilöstöltä vaadittavasta kielitaidosta (424/2003) 3 §). Kielitaitoista henkilöstöä on oltava siellä, missä kielitaitoa tarvitaan käytännössä, esim. viestintä- ja pelastustehtävissä.

Kunta voi asettaa henkilöstön kielitaitoa koskevia kelpoisuusvaatimuksia joko hallintosäännössä tai kun virka perustetaan. Kunta tulee huolehtia siitä, että kielitaidot ylläpidetään, mm. koulutuksien avulla. Panostamalla henkilöstön kielitaitoihin kunta voi säästää tulkkaus- ja käännöskustannuksissa.

Sivistystoimen hallinto:

Kaksikielisissä kunnissa on opetustoimen hallintoon asetettava erillinen toimielin kumpaakin kieliryhmää varten taikka yhteinen toimielin, joka jakautuu kieliryhmiä varten jaostoihin. Toimielimen tai jaoston jäsenet on valittava asianomaiseen kieliryhmään kuuluvista henkilöistä (väestötietojärjestelmän tietojen perusteella). (kuntalaki (365/1995) 16 § 2 mom.)

Asiakirja- ja tiedonhallinta

	Yksikielinen	Kaksikielinen
Palvelut	kunnan kieli	molemmat kielet, henkilön oma kieli ¹⁾
Kuuleminen	kunnan kieli ²⁾	asianosaisen oma kieli ¹⁾
Kirjeet, kutsut, ilmoitukset	kunnan kieli	vastaanottajan oma kieli ¹⁾ tai molemmat kielet
Hallintoasian käsittely	kunnan kieli ⁵⁾	käsittelykieli ³⁾
Kokouskieli	kunnan kieli	molemmat kielet
Pöytäkirjat		
Valtuusto	kunnan kieli	molemmat kielet ⁶⁾
Muut toimielimet, viranhaltijat	kunnan kieli	kunta päättää ⁷⁾
Asianosaisia	kunnan kieli	käsittelykieli ³⁾
Pöytäkirjaotteet	kunnan kieli ²⁾	pöytäkirjakieli ⁴⁾
Tiedottaminen, kuulutukset ja julkipanot	kunnan kieli	molemmat kielet ⁸⁾

- 1) Henkilön omalla kielellä tarkoitetaan henkilön valitsemaa kieltä tai oikeushenkilön pöytäkirjakieltä.
- 2) Viranomaisaloitteisessa asiassa, joka välittömästi kohdistuu henkilön tai hänen huollettavansa perusoikeuksiin tai koskee viranomaisen asettamaa velvoitetta, jokaisella on oikeus käyttää ja tulla kuulluksi omalla kielellään. Tällaisissa tapauksissa viranomaisen on huolehdittava tulkkauksen järjestämisestä sekä annettava pyynnöstä päätöksestä käännös.
- 3) Viranomaisen on valittava käsittelykieleksi asianosaisen oma kieli. Mikäli asianosaisia on useita, viranomaisen on päätettävä käsittelykielestä ottaen huomioon asianosaisten kielilliset oikeudet. Jos valintaa ei voida tehdä edellä mainitulla perusteella, on valittava kunnan enemmistökieli. Viranomaisilla on velvollisuus oma-aloitteisesti selvittää henkilön käyttämä kieli.
- 4) Asianosaisasiassa pöytäkirjanote on annettava tiedoksi käsittelykielellä. Mikäli käsittelykieli on eri kuin asianosaisen kieli, on asianosaisella oikeus pyynnöstä saada päätöksestä käännös.
- 5) Viranomaisen voi asianosaisen oikeutta ja etua silmällä pitäen päättää toisen kielen käytämisestä.
- 6) Pöytäkirjan käännös tulee tehdä siten, että kuntalaisille jää riittävästi aikaa tutustua päätöksiin ennen muutoksenhakuajan päättymistä, mieluiten muutama päivä virallisen pöytäkirjan valmistumisen jälkeen.
- 7) Kunta tekee päätöksensä ottaen huomioon, että luottamushenkilöiden mahdollisuus hoitaa tehtävänsä on turvattava ja kuntalaisten tiedonsaantitarpeista on huolehdittava.
- 8) Vaatimus ei tarkoita, että suomen- ja ruotsinkielisten versioiden tulisi olla täysin samannuotoisia ja -laajuisia, laajuus tulee määrätä asiasisällön perusteella. Pääasia on, että olennainen sisältö on olemassa molemmilla kielillä.